

PODMIOTOWOŚĆ SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO – USTROJOWE PYTANIA I DYLEMATY

redakcja naukowa

Mirosław Stec, Katarzyna Małysa-Sulińska

PODMIOTOWOŚĆ SAMORZĄDU TERYTORYALNEGO – USTROJOWE PYTANIA I DYLEMATY

redakcja naukowa
Miroslaw Stec, Katarzyna Małysa-Sulińska

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

SERIA **MONOGRAFIE**

Publikacja dofinansowana przez Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Samorządowe Kolegium Odwoławcze w Warszawie

Stan prawny na 1 czerwca 2020 r.

Recenzent

dr hab. Irena Lipowicz, prof. UKSW

Wydawca

Izabella Małecka

Redaktor prowadzący

Livia Śpiewak

Opracowanie redakcyjne

ERGO Katarzyna Rybczyńska

Projekt okładek serii

Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2020

ISBN 978-83-8187-989-7

ISSN 1897-4392

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	7
Wstęp	11
<i>Andrzej Szmyt</i> Samorządowa podmiotowość Senatu RP – wizja zmian konstytucyjnych	15
<i>Krzysztof Wójtowicz</i> Podmiotowość jednostek samorządu terytorialnego jako członków europejskich ugrupowań współpracy terytorialnej. Konstrukcja prawna	35
<i>Maciej Krus</i> Wykonywanie władzy publicznej a publiczne prawa podmiotowe jednostek samorządu terytorialnego	55
<i>Kazimierz Bandarzewski</i> O podmiotowości wspólnot samorządowych	69
<i>Magdalena Małecka-Lyszczek</i> Podmiotowość jako składowa pojęcia samorządu terytorialnego	93
<i>Marta Romańska</i> Podmiotowość cywilnoprawna jednostek samorządu terytorialnego	107

<i>Grzegorz Suliński</i> Odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przez jednostki samorządu terytorialnego przy wykonywaniu zadań zleconych z zakresu administracji rządowej.....	149
<i>Elżbieta Feret</i> Ewolucja koncepcji podmiotowości samorządu terytorialnego w sferze finansów publicznych	169
<i>Bartłomiej Ślemp</i> Konstytucyjny status jednostek samorządu terytorialnego a mechanizm wyrównania poziomego ich dochodów – uwagi na tle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego	187
<i>Stefan Płażek</i> Podmiotowość pracodawcza w samorządzie terytorialnym	205
<i>Ewa Szewczyk, Sławomir Pawłowski</i> Podmiotowość jednostek pomocniczych samorządu terytorialnego	239
<i>Piotr Lisowski</i> Ustrojowe <i>qui pro quo</i> – perspektywa podmiotowości w administracji samorządowej	259
<i>Jarosław Dobkowski</i> Podmiotowość prawna samorządu terytorialnego w świetle poglądów Jerzego Karola Panejki.....	293
Bibliografia.....	307

WSTĘP

Zgodnie z regulacją ujętą w art. 16 Konstytucji RP, ogół mieszkańców jednostek zasadniczego podziału terytorialnego stanowi z mocy prawa wspólnotę samorządową. Samorząd terytorialny uczestniczy w sprawowaniu władzy publicznej, a przysługującą mu w ramach ustaw istotną część zadań publicznych samorząd wykonuje w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność. Z regulacji tej wynika zatem podmiotowość ustrojowa jednostek samorządu terytorialnego, czyli samodzielność i niezależność od innych struktur władzy publicznej, a w szczególności od organów administracji rządowej. Podmiotowość ta stanowi istotę samorządu terytorialnego będącego równocześnie częścią administracji publicznej w naszym państwie.

Samorząd terytorialny, uczestnicząc w sprawowaniu władzy publicznej, wykonuje istotną część zadań publicznych. Rodzi się zatem pytanie o kształt i zakres, a także perspektywę podmiotowości poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego. Jako konieczna jawi się więc szeroka dyskusja w tym zakresie. Forum dla wymiany poglądów na ten temat stało się – zorganizowane w Krakowie w dniach 10–11 października 2019 r. – XIII Seminarium Naukowe Katedry Prawa Samorządu Terytorialnego Uniwersytetu Jagiellońskiego zatytułowane „Podmiotowość samorządu terytorialnego. Ustrojowe gwarancje i granice”. Uczestniczyli w nim przedstawiciele wszystkich liczących się ośrodków akademickich w Polsce oraz reprezentanci ośrodków zagranicznych tak z za naszej wschodniej, jak i zachodniej granicy. Wśród uczestników wydarzenia nie zabrakło również przedstawicieli praktyki prawniczej, w tym sędziów Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego, Naczelnego Sądu Administracyjnego oraz wojewódzkich sądów administracyjnych,

prezesów samorządowych kolegiów odwoławczych, prezesów regionalnych izb obrachunkowych, a także pracowników urzędów administracji samorządowej oraz rządowej. Z uwagi na specjalizacje naukowe uczestników seminarium, należy zauważyć, że dyskusja na temat podmiotowości samorządu terytorialnego toczyła się przy udziale administratywistów, konstytucjonalistów, finansistów, cywilistów, a także historyków. Założeniem organizatorów seminariów naukowych Katedry Prawa Samorządu Terytorialnego Uniwersytetu Jagiellońskiego jest bowiem to, by spotkania te stanowiły płaszczyznę wymiany poglądów przez przedstawicieli wszystkich wskazanych środowisk, których członkowie zajmują się badaniem zagadnień dotyczących samorządu terytorialnego.

W trakcie XIII Seminarium Naukowego Katedry Prawa Samorządu Terytorialnego Uniwersytetu Jagiellońskiego wygłoszonych zostało kilkanaście referatów inicjujących niezwykle interesującą dyskusję wśród uczestników wydarzenia. Wystąpienia te stały się podstawą do napisania kilkudziesięciu wartościowych artykułów naukowych, które – z uwagi na ilość i zakres przedmiotowy – nie mogły zostać ujęte w jednym woluminie. W związku z powyższym w niniejszym tomie zatytułowanym „Podmiotowość samorządu terytorialnego – ustrojowe pytania i dylematy” ujęto teksty traktujące między innymi o wizji zmian konstytucyjnych w zakresie podmiotowości samorządowej, wykonywaniu władzy publicznej w kontekście publicznych praw podmiotowych jednostek samorządu terytorialnego, podmiotowości jako składowej pojęcia samorządu terytorialnego, cywilnoprawnej podmiotowości jednostek samorządu terytorialnego, odpowiedzialności cywilnoprawnej jednostek samorządu terytorialnego za szkodę wyrządzoną w sprawowaniu władzy publicznej, a także koncepcji podmiotowości samorządu terytorialnego w sferze finansów publicznych. Zaprezentowane zaś w trakcie XIII Seminarium Naukowego Katedry Prawa Samorządu Terytorialnego Uniwersytetu Jagiellońskiego poglądy odnoszące się do zadań i kompetencji samorządu terytorialnego w kontekście jego podmiotowości ujęte zostały w tomie zatytułowanym „Podmiotowość samorządu terytorialnego a zakres jego zadań i kompetencji”.

W naszej ocenie opracowania zawarte w obu tych książkach powinny wywołać szeroką dyskusję na temat podmiotowości polskiego samorzą-

du terytorialnego, a jednocześnie stanowić znaczący wkład w jej przebieg. Niezmiennie od kilku lat wyrażamy nadzieję, że nasze publikacje przyczynią się do umocnienia w Polsce pozycji ustrojowej samorządu terytorialnego, a także zakończą okres, w którym podnoszona jest konieczność weryfikacji miejsca, jakie instytucja ta zajmuje w obowiązującej Konstytucji RP.

*prof. dr hab. Mirosław Stec
dr hab. Katarzyna Małysa-Sulińska, prof. UJ
Katedra Prawa Samorządu Terytorialnego
Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego
czerwiec 2020*

Andrzej Szmyt

SAMORZĄDOWA PODMIOTOWOŚĆ SENATU RP – WIZJA ZMIAN KONSTYTUCYJNYCH

1. Wprowadzenie

Problematyka struktury prawnej parlamentu (jednoizbowej lub dwuizbowej) oraz konstrukcji drugiej izby ma bogatą literaturę przedmiotu, także w Polsce. Przykładowo odesłać można do takich haseł, jak dwuizbowość, jednoizbowość, druga izba, Senat – w najnowszym *Wielkim słowniku parlamentarnym*¹. Od przełomu XVIII i XIX w. mamy współczesną dwuizbowość, opartą wtedy na kompromisie feudalno-mieszczańskim. Kompromis rezerwował jedną z izb dla społecznych warstw wyższych (stąd nazwa izby wyższej), a jedną dla warstw społecznie niższych (stąd nazwa izby niższej). Taki profil łączył się z pozycją kompetencyjną izb. Pozostałością po tej genezie jest i dziś tendencja do szukania odrębnych podmiotów społeczno-politycznych reprezentacji dla każdej z izb oraz ich nierówne kompetencje.

Ponieważ za dwuizbowością przemawiają różne względy, wyodrębnia się współcześnie kilka typowych modeli. Dość typowa jest parlamentarna dwuizbowość państwa unitarnego, choć zróżnicowane racje mogą leżeć u podstaw konkretnego rozwiązania. Wskazuje się tu na terytorialne odrębności wewnątrz państwa unitarnego, czasem na celowość

---

¹ Red. J. Szymanek, Warszawa 2018, s. 1224.

wzmocnienia różnorodnych mniejszości (politycznych, językowych, kulturalnych, nawet odrębności społeczno-zawodowych). Sprofilowanie przedstawicielstwa może przydać izbie charakter samorządowy czy profesjonalno-korporacyjny. Sensem istnienia takiej dwuizbowości jest próba dopełnienia parlamentarnej reprezentacji tak, aby nie była ona jedynie polityczno-partijną.

Neutralny jest model tzw. nordycki, polegający na tym, że parlament jednoizbowy dzieli się – na potrzeby prac ustawodawczych – na dwa osobne zgromadzenia, co daje mu rys jedynie prakseologiczny. W gruncie rzeczy w tym nurcie, tyle że zjawiskowo intensywniej, mieszczą się rozwiązania w państwie unitarnym, które do obu izb bazują na tożsamym kryterium polityczno-partijnym, bez osobnego klucza reprezentacji dla drugiej izby. Mowa jest wtedy czasem o dwuizbowości pozornej. Sytuacja rodzi tu pytania o powody, dla których tworzy się tego typu drugą izbę i cele, jakie chce się osiągnąć. Najczęściej pojawia się wtedy kontekst historyczny, gdzie drugą izbę tłumaczy się jako pozostałość dawnych rozwiązań albo – po przerwie – nawiązanie do tradycji, co stanowi element legitymizacyjnej ciągłości; tu można zaliczyć przywrócenie Senatu w Polsce w 1989 r. Drugi, często przywoływany, kontekst to druga izba w roli korekcyjnej – jako izba refleksji i rozważań, zwłaszcza w odniesieniu do najważniejszej funkcji parlamentu, jaką jest stanowienie ustaw.

Na schematy, bazujące na reprezentacji odzwierciedlonej w izbach, nakłada się podział związany z pozycjonowaniem rangi każdej z izb. Mówimy wtedy o dwuizbowości równorzędnej albo dwuizbowości nierównorzędnej. W drugim modelu jedna z izb, współcześnie tzw. druga izba, ma pozycję wyraźnie słabszą kompetencyjnie. Generalnie tendencje co do losów drugich izb nakazują podkreślić, że z pewnością ich istnienie nie jest ustrojową koniecznością. Nie są one obligatoryjnym standardem ustrojowym. Wyraźnie widoczne jest też duże zróżnicowanie modelowe rozwiązań, ich elastyczność, a nawet duże odrębności.

W dalekim tle jawi się też *sui generis* dwuizbowość „niedopełniona”, w postaci namiastek drugich izb, za jakie można uważać – przy pierwszej izbie, obok niej – ciała opiniodawczo-doradcze, stanowiące swoistą reprezentację grup społecznych i środowisk zawodowych. Tego typu

ułomne twory – znane i polskiej praktyce minionego ustroju – były remedium na deficyt legitymacji społeczno-politycznej jednoizbowego parlamentu w określonej sytuacji historycznej². Z polskiego doświadczenia należałoby tu nawiązać do Rady Społeczno-Gospodarczej przy Sejmie VIII i IX kadencji, powołanej nie na mocy konstytucji, a na mocy uchwały Sejmu z 26.03.1982 r. (kontynuowanej na mocy uchwały z 12.11.1985 r.)³. Rada utworzona „przy” Sejmie nie stanowiła jego części, nie była też jego organem. Nie miała wyraźnie oznaczonego zakresu doradztwa. Funkcja konsultacyjna wiązała się ze składem, stanowiącym swoistą reprezentację grup społecznych i zawodowych. Tak w nazwie, jak i składzie Rady eksponowano jej społeczny charakter. W przepisach uchwał nie wymieniono wprost przedstawicieli samorządu terytorialnego.

Niezrealizowaną w II RP koncepcją drugiej izby o oryginalnym obliczu miała być Izba Pracy, zawarta w projekcie konstytucji PPS, określonym mianem projektu M. Niedziałkowskiego⁴. PPS deklarowała utworzenie parlamentu jednoizbowego, a przewidziana w projekcie Izba Pracy miała charakter quasi-drugiej izby. Wybory byłyby pośrednie – dokonywane przez Rady Delegatów Robotniczych, związki zawodowe robotników i organizacje pracowników umysłowych. Izbie Pracy miało przysługiwać m.in. prawo inicjatywy ustawodawczej i prawo opiniowania projektów ustaw w sprawach związanych z interesami pracowników najemnych oraz „stosunków pomiędzy pracą a kapitałem”. Izbę Pracy można postrzegać jako swoisty „senat robotniczy”⁵. W założeniu nie była to koncepcja związana z samorządem terytorialnym.

---

² Zob. szerzej A. Szmyt, *Opiniodawczo-doradcza obsługa sejmowych prac ustawodawczych* [w:] *W kręgu zagadnień konstytucyjnych*, red. M. Kudej, Katowice 1999, s. 159. Warto przy tym zauważyć, że jeszcze w 1981 r. NSZZ „Solidarność” w swym programie *Samorządowa Rzeczpospolita* postulował: „Uważamy za celowe rozpatrzenie potrzeb powołania ciała o charakterze samorządowym (Izby Samorządowej lub Izby Społeczno-Gospodarczej) na szczeblu najwyższych władz państwowych”.

³ M.P. z 1982 r. Nr 10, poz. 66 i M.P. z 1985 r. Nr 33, poz. 224.

⁴ Projekt „Tymczasowej ustawy konstytucyjnej Rzeczypospolitej” (druk sejm. nr 443 C), zgłoszony w dniu 27.05.1919 r. przez PPS do powołanej przez Sejm w dniu 25.02.1919 r. Komisji Konstytucyjnej.

⁵ Tak K. Jajeczniak, *Przez demokrację do socjalizmu – projekt konstytucji autorstwa Mieczysława Niedziałkowskiego*, „Społeczeństwo i Polityka” 2006/4, s. 115.

2. U progu transformacji ustrojowej

Restytuowany w 1989 r. Senat jako druga izba był rezultatem politycznego Porozumienia Okrągłego Stołu z 5.04.1989 r., przetransformowanym prawnie ustawą z 7.04.1989 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej⁶. Specyfika ówczesnej przemiany ustrojowej sprawiła, że Senat pomyślany został jako izba polityczna, bez szerszych rozważań na temat innego charakteru i kształtu tego organu, zwłaszcza wizji „samorządowej”. W tym kontekście kształtu Senatu nie zmieniła także Mała Konstytucja z 1992 r. Rozpoczął się jednak okres debat dotyczących przyszłej Konstytucji, w tym wizji drugiej izby o charakterze samorządowym. Sytuacja była istotna w warunkach realnie istniejącej drugiej izby. Poszukiwanie nowego modelu oceniane było czasem jako metoda destrukcji wobec Senatu, a alternatywa samorządowa jako kontrowersyjna⁷. Propozycje odpowiedniej regulacji pojawiły się jednak w projektach konstytucji tego okresu.

Komisja Konstytucyjna Sejmu jeszcze IX kadencji przyjęła swój projekt konstytucji w dniu 24.08.1991 r.⁸ Przepis art. 80 w wariantcie 2 przewidywał, że „Senat jest reprezentacją samorządu terytorialnego, powołaną do współdziałania w stanowieniu ustaw. Składa się ze 111 senatorów, wybieranych przez rady gmin każdego województwa proporcjonalnie do liczby mieszkańców województwa. Każde województwo wybiera co najmniej 1 senatora”. Projekt zakładał utrzymanie przewagi kompetencyjnej Sejmu. Komisja Konstytucyjna Senatu I kadencji przyjęła ostateczny projekt konstytucji w dniu 22.10.1991 r.⁹, nie czyniąc z Senatu organu, który byłby jakąś formą izby samorządowej.

Odmienne koncepcje wyraźniej zaprezentowano w prywatnych projektach profesorów A. Mycielskiego i W. Szyszkowskiego (z czerwca

---

⁶ Dz.U. Nr 19, poz. 101.

⁷ Zob. Z. Witkowski, *Problematyka samorządowa w projektach przyszłej Konstytucji RP* [w:] *Dyskusja nad rolą drugiej izby parlamentu*, opr. W. Bogusz, D.M. Korzeniowska, Biuro Studiów i Analiz Kancelarii Senatu, Warszawa 1993, s. 32 i 34.

⁸ Druk sejm. nr 1058 [w:] *Projekty konstytucyjne 1989–1991*, do druku przygotował M. Kallas, Warszawa 1992, s. 19–53.

⁹ Druk sejm. nr 676 [w:] *Projekty konstytucyjne 1989–1991...*, s. 54–94.

1990 r.)¹⁰ oraz profesorów J. Zakrzewskiej i J. Ciemnińskiego (z września 1990 r.)¹¹. Według projektu A. Mycielskiego i W. Szyszkowskiego (art. 3) naczelnym organem Państwa w zakresie ustawodawstwa miał być „Sejm w składzie Izby Poselskiej i Senatu”, przy czym (art. 48) „Senat wybierany jest w głosowaniu pośrednim przez przedstawicieli samorządu terytorialnego i zawodowego oraz instytucji i stowarzyszeń naukowych i kulturalnych”, z tym że do samorządu terytorialnego należeć miał wybór 1/3 składu Senatu. Kompetencje Senatu miały być zbliżone do stanu *de lege lata*. Nieco inną koncepcję zaprezentowano w projekcie J. Zakrzewskiej i J. Ciemnińskiego. W wersji podstawowej art. 67 Senat miałby składać się ze 111 senatorów, reprezentujących samorząd terytorialny oraz Polaków mieszkających za granicą. Dodany wariant A tego artykułu przewidywał, że w skład Senatu mieliby też wchodzić senatorowie reprezentujący mniejszości narodowe. W obu wariantach senatorów reprezentujących samorząd terytorialny wybierałyby sejmiki wojewódzkie, w liczbie po dwóch senatorów z każdego województwa. Ponieważ w wariantcie podstawowym przewidziano powołanie tylko 13 senatorów reprezentujących Polaków mieszkających za granicą, to oznaczało to zdecydowaną dominację w organie przedstawicieli samorządów terytorialnych. Z. Witkowski – nawiązując do Senatu jako reprezentacji samorządów terytorialnych – poparł przeciwny kierunek myślenia, że skoro Rzeczpospolita nie stanowi federacji gmin, to „bezpośredni wpływ reprezentacji samorządu na decyzje o zasięgu ogólnokrajowym byłby sprzeczny z charakterem samorządu jako formy samoorganizacji społeczeństwa na szczeblu lokalnym”¹².

Elementów „samorządowych” koncepcji Senatu jako drugiej izby nie zawierały natomiast – z jednym wyjątkiem – projekty konstytucji pochodzące od partii politycznych. Wspomniany wyjątek to projekt

---

¹⁰ *Projekty konstytucyjne 1989–1991...*, s. 317–337.

¹¹ *Projekty konstytucyjne 1989–1991...*, s. 289–316. Konkluzje co do Senatu samorządowego – J. Zakrzewska, *Parlament w Konstytucji Trzeciej Rzeczypospolitej*, PiP 1990/11, s. 11.

¹² Z. Witkowski, *Problematyka samorządowa...*, s. 37. Analogiczne rozumowanie prezentuje J. Jaskiernia, *Spór o strukturę przyszłego parlamentu Rzeczypospolitej Polskiej*, „Myśl Socjaldemokratyczna” 1991/1, s. 72.

W publikacji omówiono zagadnienia prezentowane podczas XIII Seminarium Naukowego Katedry Prawa Samorządu Terytorialnego Uniwersytetu Jagiellońskiego, które odbyło się w dniach 10–11 października 2019 r. w Krakowie. Jego celem było przeprowadzenie dyskusji na temat kształtu i zakresu, a także perspektyw podmiotowości poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego.

W niniejszym tomie ujęto teksty traktujące między innymi o:

- wizji zmian konstytucyjnych w zakresie podmiotowości samorządowej,
- wykonywaniu władzy publicznej w kontekście publicznych praw podmiotowych jednostek samorządu terytorialnego,
- podmiotowości jako składowej pojęcia samorządu terytorialnego,
- cywilnoprawnej podmiotowości jednostek samorządu terytorialnego,
- odpowiedzialności cywilnoprawnej jednostek samorządu terytorialnego za szkodę wyrządzoną w sprawowaniu władzy publicznej oraz
- koncepcji podmiotowości samorządu terytorialnego w sferze finansów publicznych.

Książka przeznaczona jest dla pracowników organów administracji publicznej, przedstawicieli świata nauki, a także studentów studiów prawniczych i administracyjnych.

Mirosław Stec – profesor doktor habilitowany nauk prawnych; kierownik Katedry Prawa Samorządu Terytorialnego Uniwersytetu Jagiellońskiego; redaktor naczelny miesięcznika Regionalnych Izb Obrachunkowych „Finanse Komunalne”.

Katarzyna Małyś-Sulińska – doktor habilitowana nauk prawnych; profesor w Katedrze Prawa Samorządu Terytorialnego Uniwersytetu Jagiellońskiego; członek Samorządowego Kolegium Odwoławczego w Krakowie.

9 788381 879897 W01P01

ISSN 1897-4392
ISBN 978-83-8187-989-7

9 788381 879897

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL